

КЛАСИФІКАЦІЯ ЧИННИКІВ ЗОВНІШНЬОГО СЕРЕДОВИЩА ПІДПРИЄМСТВА

Необхідність дослідження проблеми впливу зовнішнього середовища на розвиток підприємства обумовлена управлінням підприємством як відкритою системою, внутрішня стабільність якої залежить від умов зовнішнього середовища. Навіть, якщо на самому підприємстві не відбувається ніяких змін, постійні зміни навколишнього середовища чинять суттєвий вплив на результати його діяльності. Підприємство знаходиться у стані постійного обміну із зовнішнім середовищем, забезпечуючи тим самим собі можливість формування ресурсів та проведення своєї діяльності. Однак зовнішні чинники є неконтрольованими з боку підприємства та під їх впливом воно вимушене змінювати свою внутрішню організаційну структуру та вносити інші зміни до раніше прийнятих управлінських рішень.

Підприємство повинне не тільки пристосовуватися до навколишнього середовища або потерпати від дії його непередбачуваних чинників, але й регулярно визначати свої потенційні можливості та загрози з метою впливу на формування зовнішніх умов власної діяльності. Якщо підприємство навіть тільки в змозі визначити та класифікувати чинники зовнішнього середовища, які мають вплив на його діяльність, це вже дозволить йому підвищити ефективність діяльності. Встановлення та аналіз зовнішніх чинників допомагає приймати обґрунтовані управлінські рішення, які забезпечують взаємодію підприємства з середовищем в короткостроковій і довгостроковій перспективі.

Під час дослідження економічної літератури [1, 3] було встановлено, що чинники зовнішнього середовища мають наступні характеристики:

взаємозалежність чинників, тобто зміна одного чинника може привести до зміни інших;

взаємопов'язаність чинників, тобто рівень сили, з якою зміна одного чинника впливає на зміну інших чинників середовища;

складність зовнішнього середовища, яка визначається кількістю чинників, на зміну яких підприємство має реагувати для забезпечення свого виживання, а також рівень варіативності кожного чинника;

динамічність та мінливість зовнішнього оточення, тобто швидкість, з якою відбуваються зміни в оточенні підприємства;

невизначеність зовнішнього оточення, яка розглядається як функція від кількості інформації стосовно дії кожного чинника та впевненості в її достовірності.

Внаслідок вказаних особливостей чинників зовнішнього середовища, оцінка їх впливу на розвиток підприємства є складним процесом. Кожен з чинників зовнішнього середовища аналізують, щоб з'ясувати, які труднощі можуть виникати при роботі в даній сфері і які тут відкриваються можливості. Постійний моніторинг чинників зовнішнього середовища та прогнозування напряду їх дії дає змогу керівництву підприємства розробляти відповідні стратегії поведінки, що є максимально адекватними ситуації, що складається.

В сучасній науковій літературі зовнішнє середовище розглядають як складну багаторівневу структуру елементів, які знаходяться за межами підприємства та різним чином впливають на його діяльність. На думку Г. Осовської, О. Фішук та І. Жалінської, зовнішнє середовище має три рівні: мезосередовище (безпосереднє оточення); макросередовище (опосередковане оточення); мегасередовище (світовий масштаб) [2, с.93]. Однак більш частіше науковці відокремлюють два рівні зовнішнього оточення: 1) загальне оточення, яке включає до свого складу глобальні чинники, що віддзеркалюють соціально-економічні відносини у суспільстві; 2) оперативне або галузеве середовище, яке охоплює чинники, які здійснюють безпосередній вплив на конкретне підприємство.

При аналізі зовнішнього середовища, в межах якого функціонує підприємство, можна виділити цілу низку чинників, що впливають на можливості його функціонування та розвитку. Аналіз підходів різних авторів показав, що вони дещо по різному відокремлюють та класифікують чинники зовнішнього середовища. Так, О.О. Селєзньов відокремлює п'ять чинників: постачальники, покупці, державні органи, конкуренти та товари-замінники [3, с. 148]. Така незначна кількість пояснюється тим, що автор розглядає тільки чинники прямої дії, тобто такі, які безпосередньо впливають на діяльність підприємства. На відміну від нього І.Д. Падерін та Є.Е. Новак розглядають тільки чинники непрямої дії, до яких відносять законодавчу та культурну підтримку держави; її податкову, кредитно-фінансову та інноваційно-інвестиційну політику та інформаційну безпеку [4, с. 137-139]. Загалом ми нарахували 23 загальних чинника зовнішнього середовища, що пропонуються в економічній літературі.

Найбільш відомою у закордонній практиці є методика Т.Е.М.Р.Л.Е.С. [5], за якою у зовнішньому середовищі розглядають сім груп чинників:

технології, економіка, ринки, політика, законодавство, екологія / довкілля та суспільство.

Таким чином, існує велика кількість чинників зовнішнього середовища, що впливають на функціонування підприємства. При цьому на практиці є неможливим врахування усіх наявних чинників впливу на підприємство. Також не завжди вдається точно встановити до якої групи відноситься той чи інший чинник для конкретного підприємства – до чинників прямої чи непрямой дії. Особливо це стосується впливу законодавчої бази на розвиток підприємства. Більшість економістів відносять його до чинників непрямой дії. Але й існує протилежна думка, за якою даний чинник відносять до чинників прямої дії.

В результаті аналізу підходів різних авторів щодо класифікації чинників зовнішнього середовища було складено їх рейтинг з метою встановлення чинників, які використовуються найчастіше. В результаті було отримано, що серед чинників непрямой дії найчастіше відокремлюються технологічні, економічні, політичні та соціально-культурні чинники, а також законодавство та демографічні чинники. Серед чинників прямої дії найчастіше згадуються конкуренти, споживачі та постачальники і органи державної та місцевої влади.

Підсумовуючі результати проведеного аналізу можна запропонувати наступну класифікацію чинників зовнішнього середовища підприємства:

за способом дії: чинники непрямой дії (технологічні, економічні, політичні, соціально-культурні, міжнародні, демографічні, оточуюче середовище, законодавство); чинники прямої дії (споживачі, постачальники, конкуренти, партнери, ринок капіталу, органи державної та місцевої влади);

за напрямом дії: позитивні і негативні чинники;

за методами впливу: економічні і неекономічні;

за структурою впливу: одиничні і комплексні;

за підходом до визначення: реальні і потенційні;

за рівнем дії: регіональні, національні і

міжнародні чинники;

за часом дії: постійні, тимчасові і епізодичні;

за механізмом виникнення: об'єктивні і суб'єктивні чинники;

за рівнем керованості: керовані та некеровані.

Тобто будь-яке підприємство як відкрита система знаходиться під впливом дії багатьох чинників зовнішнього середовища, яке являє собою сукупність елементів, що не входять до складу підприємства, але справляють на нього певний вплив. При цьому цей вплив може мати як позитивні, так і негативні наслідки. Загальною рисою чинників зовнішнього середовища є неможливість їх повного контролю або впливу на них з боку підприємства, тому що вони є незалежними від його діяльності.

Вплив чинників зовнішнього середовища викликає необхідність проведення постійного моніторингу його стану, який розглядається як невід'ємна складова частина стратегічного планування. Загрози, які підстерігають підприємство, і можливості, які йому надаються – все це присутнє саме в зовнішньому середовищі. З

одного боку, у зовнішньому середовищі йому загрожують конкуренти, недобросовісні постачальники, податкове законодавство, що швидко змінюється, соціальні катаклізми і багато інших чинників. З іншого боку, тут підприємство чекають покупці та ресурси, необхідні для ведення бізнесу.

Таким чином, можна зазначити, що будь-яке підприємство як відкрита система піддається впливу з боку зовнішнього середовища. Завчасне виявлення найважливіших чинників, які впливають на підприємство, дозволяє його керівництву розробити відповідні рішення щодо дії у мінливих умовах. Існує велика кількість чинників зовнішнього середовища, які мають безпосередню або опосередковану, позитивну або негативну дію на стан та розвиток підприємства.

Список літератури

1. Л.О. Болтянська, Л.О. Андреева, та О.І.Лисак, *Економіка підприємства: навчальний посібник*. Херсон, Україна: ОЛДІ-ПЛЮС; 2015.

2. Г.В. Осовська, О.Л. Фішук, та І.В.Жалінська *Стратегічний менеджмент: теорія та практика*. Київ, Україна: Кондор; 2003.

3. А.А. Селезнев “Факторы внешней среды, оказываемые прямое влияние на деятельность предприятия сферы услуг”, *Российское предпринимательство*; № 12, с. 146-150, 2010. [Электронный ресурс]. Доступно: <https://creativeconomy.ru/lib/6439>. Дата обращения: Мар. 21, 2019.

4. І.Д. Падерін, та Є.Е. Новак “Аналіз впливу зовнішніх та внутрішніх факторів на стратегії підприємств малого та середнього бізнесу”, *Економічний вісник Донбасу*, № 3(41), с. 135-141, 2015. [Електронний ресурс]. Доступно: <https://cyberleninka.ru/article/v/analiz-vliyaniya-vneshnih-i-vnutrennih-faktorov-na-strategii-predpriyatij-malogo-i-srednego-biznesa>. Дата звернення: Мар. 21, 2019.

5. А.М. Гершун “Анализ внешней среды бизнеса”, *Центр дополнительного образования Элитариум*, 2018. [Электронный ресурс]. Доступно: <http://www.elitarium.ru/vneshnjaja-sreda-organizacija-factory-deyatelnost-vliyanie-politika-zakonodatelstvo-rynok-region-strategija-rost/>. Дата обращения: Мар. 21, 2019.